

دانشگاه فردوسی مشهد

دانشکده ادبیات و علوم انسانی دکتر علی شریعتی

گروه آموزشی جغرافیا

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد

رشته‌ی جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

بررسی نقش مدیریت روستایی در توسعه درون‌زای روستا

(نمونه موردی دهستان اترک شهرستان مانه و سملقان)

استاد راهنما:

دکتر علی اکبر عباسستانی

استاد مشاور:

دکتر جعفر جوان

نگارش:

اعظم پورجمالی جعفرآباد

سال ۱۳۸۹

تقدیم به آستان مقدس امام عصر (عج)

و

به تمامی آنان که به من آموختند.

به پدر مهربان و مادر دلسوزم که حضورشان الهامیست پیوسته و جاری بر دانش

اندوزیم.

به همسر مهربان و دخترم که مشعل های فروزان راه زندگیم هستند و مظهر صفا، عاطفه،

گذشت و پارسایی.

تقدیر و تشکر

سپاس بی قیاس پروردگاری را سزااست که به من فرصت آموختن عطا نمود و مجالی فراهم ساخت تا پایان نامه حاضر فراهم گردد.

اینجانب در فرایند پژوهش و نگارش این پایان نامه مرحون توجهات و الطاف سروران و بزرگوارانی بوده ام که بدون عنایت آنان این پایان نامه فراهم نمی گشت. لذا وظیفه خود می دانم که مراتب امتنان و سپاس خویش را به محضر بزرگواران ارجمند اظهار نمایم و برای یکایک آنان آرزوی سلامت و شادکامی دارم.

از راهنمایی های ارزنده و کمک های بی دریغ اساتید گرانمایه؛ آقای دکتر جعفر جوان و آقای دکتر علی اکبر عنابستانی که راهنمایی های پایان نامه اینجانب را به عهده گرفته و در تمام مراحل پژوهش مرا یاری نمودند تشکر و قدردانی می کنم.

همچنین از تمام استادان ارجمند و بزرگواری که در طول دوران تحصیل با راهنمایی های بی دریغ خود اینجانب را بهره مند کردند؛ آقایان دکتر حمید شایان، دکتر سعدالله ولایتی، دکتر خاکپور و به ویژه سرکار خانم دکتر خدیجه بوذرجمهری تشکر و قدردانی می کنم.

از خانواده ام که مشکلات ناشی از اشتغال من به تحصیل را تحمل نموده اند و بستری مناسب جهت انجام پژوهش برایم فراهم کردند تشکر و قدردانی می کنم.

از روستاییان و مدیران روستایی که صادقانه و صمیمانه با اینجانب همکاری کردند و در نهایت از تمام عزیزانی که در انجام این پژوهش با نگارنده همکاری داشته اند و در این جا اسمی از ایشان برده نشد، تشکر و قدردانی می نمایم.

فصل اول: کلیات تحقیق.

م	مقدمه:
۱-۱-۱	طرح مساله:
۲	
۱-۲-۱	ادبیات تحقیق:
۴	
۱-۳-۱	ضرورت انجام تحقیق:
۸	
۱-۴-۱	فرضیات تحقیق:
۹	
۱-۵-۱	اهداف تحقیق:
۱۰	
۱-۶-۱	روش تحقیق:
۱۰	
۱-۶-۱-۱	معرفی جامعه آماری:
۱۱	
۱-۶-۱-۲	برآورد حجم نمونه:
۱۲	
۱-۶-۱-۳	روش تجزیه تحلیل اطلاعات:
۱۴	
۱-۷-۱	مشکلات تحقیق:
۱۵	

فصل دوم: مبانی نظری تحقیق.

۱۷	مقدمه:
۱-۲-۱	توسعه:
۱۸	
۲-۲-۱	توسعه روستایی:
۲۲	
۳-۲-۱	مشارکت و توسعه روستایی:
۲۴	
۴-۲-۱	مدیریت:
۲۷	
۵-۲-۱	مدیریت روستایی:
۲۸	
۶-۲-۱	مدیریت مشارکتی:
۳۱	
۷-۲-۱	توانمندسازی:
۳۴	
۸-۲-۱	سرمایه اجتماعی:
۳۶	
۹-۲-۱	مدل تحلیلی و متغیرهای تحقیق:
۳۸	

فصل سوم: ویژگی های محدوددهی مورد مطالعه.

۴۴	مقدمه:
۱-۳-۱	ویژگی های طبیعی:
۴۴	
۱-۳-۱-۱	موقعیت جغرافیایی:
۴۴	
۱-۳-۱-۲	ناهمواریها و وضعیت توپوگرافی:
۴۸	
۱-۳-۱-۳	ساختار زمین شناسی:
۵۰	
۱-۳-۱-۴	وضعیت آب و هوایی:
۵۲	
۱-۳-۱-۵	منابع آب:
۵۶	

ادامه‌ی فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵۷	۳-۱-۵-۱ - منابع آب سطحی:
۵۸	۳-۱-۵-۲ - منابع آب زیر زمینی:
۵۸	۳-۲-۲ - ویژگیهای انسانی
۵۹	۳-۲-۱ - توزیع فضایی جمعیت:
۶۱	۳-۲-۲ - روند تحولات جمعیتی:
۶۳	۳-۲-۳ - ساختار جمعیتی:
۶۳	۳-۲-۱ - ترکیب جنسی:
۶۵	۳-۲-۲ - ترکیب سنی:
۶۷	۳-۲-۴ - وضعیت سواد و آموزش جمعیت:
۶۸	۳-۲-۵ - مهاجرت و جابه جایی جمعیت:
۶۹	۳-۲-۶ - فعالیت و اشتغال جمعیت:
۷۱	۳-۳-۳ - ویژگی های اقتصادی
۷۱	۳-۳-۱ - کشاورزی:
۷۵	۳-۳-۲ - صنعت:
۷۷	۳-۳-۳ - خدمات
۷۷	۳-۳-۱ - امکانات بهداشتی و خدماتی:
۷۸	۳-۳-۲ - آموزشی فرهنگی و ورزشی:
۷۹	۳-۳-۳ - امکانات مذهبی:
۸۰	۳-۳-۴ - برق، گاز و آب:
۸۰	۳-۳-۵ - سیاسی اداری:
۸۱	۳-۳-۶ - مخابرات و ارتباطات:
۸۲	۳-۳-۷ - بازرگانی و خدمات:
فصل چهارم: یافته‌های تحقیق.	
۸۷	مقدمه:
۸۷	۴-۱-۱ - توصیف آماری متغیرهای تحقیق
۸۷	۴-۱-۱-۱ - ویژگیهای فردی روستائیان حجم نمونه
۸۷	۴-۱-۱-۱ - سن
۸۸	۴-۱-۱-۲ - تحصیلات
۸۹	۴-۱-۱-۳ - درآمد
۸۹	۴-۱-۲ - عوامل مؤثر در عملکرد مدیریت روستایی

ادامه‌ی فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۸۹	۴-۱-۲-۱- ویرگیهای فردی مدیران روستایی:.....
۹۱	۴-۱-۲-۲- عوامل اقتصادی مؤثر در عملکرد مدیریت روستایی:
۹۲	۴-۱-۲-۳- عوامل سیاسی مؤثر در عملکرد مدیریت:.....
۹۵	۴-۱-۲-۴- عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر در عملکرد مدیریت:
۹۷	۴-۱-۲-۵- عوامل جغرافیایی مؤثر در عملکرد مدیریت:
۹۸	۴-۱-۳- سرمایه اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه
۹۸	۴-۱-۳-۱- سرمایه اجتماعی ساختاری.....
۱۰۱	۴-۱-۳-۲- سرمایه اجتماعی شناختی:
۱۰۳	۴-۱-۴- میزان توانمندی در روستاهای مورد مطالعه
۱۰۳	۴-۱-۴-۱- توانمندی اقتصادی روستاییان:.....
۱۰۵	۴-۱-۴-۲- توانمندی سیاسی روستاییان:.....
۱۰۶	۴-۱-۴-۳- توانمندی اجتماعی- فرهنگی روستاییان:.....
۱۰۹	۴-۱-۵- توزیع فضایی میزان سرمایه اجتماعی و عملکرد مدیریت روستایی
۱۱۱	۴-۱-۶- توزیع فضایی میزان توانمندی در روستاهای مورد مطالعه
۱۱۳	۴-۲- بررسی و تحلیل روابط میان متغیرهای تحقیق.....
۱۱۳	۴-۲-۱- بررسی ارتباط بین عملکرد مدیریت روستایی و سرمایه اجتماعی روستاییان به تفکیک روستاهای مورد مطالعه
۱۱۶	۴-۱-۲-۱- بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی شناختی با عملکرد مدیریت روستایی.....
۱۱۸	۴-۱-۲-۲- بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی ساختاری و عملکرد مدیریت روستایی
۱۲۰	۴-۱-۲-۳- تحلیل ارتباط ناشی از رابطه عملکرد مدیریت روستایی با سرمایه اجتماعی و عوامل جغرافیایی در منطقه
۱۲۱	۴-۲-۲- بررسی ارتباط بین توانمندی روستاییان و ویژگی های فردی آنان به تفکیک روستاهای مورد مطالعه
۱۲۳	۴-۲-۲-۱- بررسی ارتباط بین توانمندی سیاسی روستاییان و ویژگی های فردی آنان (درآمد، سن و سواد).....
۱۲۵	۴-۲-۲-۲- بررسی ارتباط بین توانمندی اقتصادی روستاییان و ویژگیهای فردی آنان (درآمد، سن، سواد).....
۱۲۷	۴-۲-۲-۳- بررسی ارتباط بین توانمندی اجتماعی فرهنگی روستاییان و ویژگیهای فردی آنان (درآمد، سن، سواد).....

ادامه‌ی فهرست مطالب.

صفحه	عنوان
۱۲۹	۴-۲-۲-۴- بررسی ارتباط بین توانمندی روستاییان و عوامل جغرافیایی
	فصل پنجم: نتیجه‌گیری، آزمون فرضیات و ارائه‌ی پیشنهادات.
۱۳۱	مقدمه :
۱۳۱	۱-۵- آزمون فرضیات
۱۳۱	۱-۱-۵- فرضیه اول :
۱۳۵	۲-۱-۵- فرضیه دوم
۱۳۹	۲-۵- نتیجه‌گیری و ارائه‌ی پیشنهادات
۱۳۹	۱-۲-۵- نتیجه‌گیری
۱۴۳	۲-۲-۵- ارائه‌ی پیشنهادات
	منابع و مأخذ.

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۱۲	جدول (۱-۱): بررسی قابلیت اعتماد متغیرهای تحقیق.
۱۳	جدول (۲-۱): تعداد خانوار و پرسشنامه نمونه هر روستا.
۲۱	جدول (۱-۲): دیدگاه جاری و دیدگاه جایگزین در امر توسعه.
۲۹	جدول (۲-۲) معیارهای مدیریت سنتی و نوگرا (نوبین).
۳۱	جدول (۳-۲) تفاوت‌های ماهیتی مدیریت سنتی و مشارکتی در مناطق روستایی.
۳۹	جدول (۴-۲): ابعاد و شاخص‌های متغیر وابسته سرمایه اجتماعی
۴۰	جدول (۵-۲): ابعاد و شاخص‌های متغیر مستقل عملکرد مدیریت روستایی
۴۱	جدول (۶-۲): ابعاد و شاخص‌های متغیر وابسته توانمندی‌های روستاییان
۴۱	جدول (۶-۱): شاخص‌های متغیر مستقل ویژگی‌های فردی روستاییان
۴۵	جدول (۱-۳): تقسیمات کشوری خراسان شمالی ۱۳۸۵
۴۵	جدول (۲-۳): تقسیمات کشوری شهرستان مانه و سملقان ۱۳۸۵
۴۶	جدول (۳-۳): مشخصات کلی بخش مانه ۱۳۸۹
۵۲	جدول (۴-۳): میانگین درجه حرارت دوره ۳۰ ساله (۱۳۸۷ - ۱۳۵۷) ایستگاه بجنورد.
۵۳	جدول (۵-۳): رطوبت نسبی ایستگاه بجنورد در سالهای ۲۰۰۸ - ۱۹۸۵
۵۴	جدول (۶-۳): میزان بارندگی ماهانه طی دوره ۳۰ ساله به میلیمتر (۱۳۸۷ - ۱۳۵۷).
۵۶	جدول (۷-۳): ضریب محاسبات خشکی دومارتن.
۵۸	جدول (۸-۳): منابع آب روستاهای مورد مطالعه.
۶۰	جدول (۹-۳): پراکندگی جمعیت روستاهای مورد مطالعه در سال ۱۳۸۵
۶۲	جدول (۱۰-۳): نرخ رشد سالانه جمعیت روستاهای مورد مطالعه در دهه های ۸۵-۱۳۶۵
۶۴	جدول (۱۱-۳): نسبت جنسی روستاهای مورد مطالعه در سال ۱۳۸۵
۶۶	جدول (۱۲-۳): ترکیب سنی جمعیت روستاهای نمونه ۱۳۸۵
۶۷	جدول (۱۳-۳): میزان باسوادی به تفکیک آبادیها و دهستان ۱۳۸۵
۶۹	جدول (۱۴-۳): میزان مهاجرت روستاهای مورد مطالعه در فاصله بین سالهای ۱۳۷۵ - ۱۳۸۵
۷۰	جدول (۱۵-۳): جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر روستاهای نمونه و وضع فعالیت ۱۳۸۵
۷۲	جدول (۱۶-۳): محصولات زراعی میزان برداشت در سطح (تن در هکتار).
۷۴	جدول (۱۷-۳): مقدار تولید فرآورده های دامی بخش مانه در سال ۱۳۸۹
۷۵	جدول (۱۸-۳): مهم ترین واحدهای صنعتی بخش مانه ۱۳۸۹
۷۷	جدول (۱۹-۳): امکانات بهداشتی و خدماتی به تفکیک بخش، دهستان و روستا.

ادامه‌ی فهرست جداول.

صفحه

عنوان

۷۸	جدول (۲۰-۳): خدمات آموزشی، فرهنگی و ورزشی در سطح روستاهای نمونه، ۱۳۸۵
۷۹	جدول (۲۱-۳): امکانات مذهبی روستاهای مورد مطالعه.
۸۰	جدول (۲۲-۳): امکانات برق، گاز و آب روستاهای مورد مطالعه.
۸۱	جدول (۲۳-۳): امکانات سیاسی-اداری روستاهای مورد مطالعه.
۸۲	جدول (۲۴-۳): امکانات مخابراتی و ارتباطاتی روستاهای مورد مطالعه.
۸۳	جدول (۲۵-۳): امکانات بازرگانی و تجاری روستاهای مورد مطالعه.
۸۷	جدول (۱-۴): آماره توصیفی سن پاسخگویان.
۸۸	جدول (۲-۴): توزیع میزان تحصیلات روستاییان مورد مطالعه.
۸۹	جدول (۳-۴): درآمد سرانه روستاییان به تفکیک روستا در سال ۱۳۸۹
۹۰	جدول (۴-۴): ویژگیهای فردی مدیران بر اساس نظر سنجی
۹۱	جدول (۵-۴): ویژگیهای فردی واقعی مدیران روستایی
۹۲	جدول (۶-۴): عوامل اقتصادی مؤثر در مدیریت
۹۳	جدول (۷-۴): عوامل سیاسی مؤثر در مدیریت
۹۵	جدول (۸-۴): عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر مدیریت
۹۷	جدول (۹-۴): عوامل جغرافیایی روستاهای مورد بررسی.
۹۹	جدول (۱۰-۴): سرمایه اجتماعی ساختاری روستاییان
۱۰۱	جدول (۱۱-۴): توزیع فراوانی گویه مبارزه با مسائل.
۱۰۲	جدول (۱۲-۴): سرمایه اجتماعی شناختی روستاییان
۱۰۴	جدول (۱۳-۴): توانمندیهای اقتصادی روستاییان.
۱۰۵	جدول (۱۴-۴): توانمندی سیاسی روستاییان.
۱۰۷	جدول (۱۵-۴): توانمندیهای اجتماعی و فرهنگی روستاییان.
۱۰۹	جدول (۱۶-۴): توزیع فضایی میانگین سرمایه اجتماعی و عملکرد مدیریت روستایی
۱۱۲	جدول (۱۷-۴): توزیع فضایی میزان توانمندی روستاییان
۱۱۴	جدول (۱۸-۴): بررسی میزان همبستگی سرمایه اجتماعی با کلیه متغیرهای مستقل به تفکیک روستاها
۱۱۷	جدول (۱۹-۴): توزیع فضایی بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی شناختی و کلیه متغیرهای مستقل
۱۱۹	جدول (۲۰-۴): بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی ساختاری و کلیه متغیرهای مستقل به تفکیک روستاها

ادامه‌ی فهرست جداول.

صفحه	عنوان
۱۲۰	جدول (۴-۲۱): بررسی ارتباط ناشی از رابطه‌ی عملکرد مدیریت روستایی با سرمایه‌ی اجتماعی و عوامل جغرافیایی در روستاهای مورد مطالعه
۱۲۲	جدول (۴-۲۲): ارتباط بین ویژگیهای فردی روستاییان (درآمد، سواد، سن) با توانمندیهای آنان
۱۲۴	جدول (۴-۲۳): ارتباط بین توانمندی سیاسی روستاییان و ویژگیهای فردی آنان (درآمد، سواد، سن)
۱۲۶	جدول (۴-۲۴): ارتباط بین توانمندی اقتصادی روستاییان و ویژگیهای فردی آنان (درآمد، سن، سواد)
۱۲۸	جدول (۴-۲۵): ارتباط بین توانمندی اجتماعی- فرهنگی روستاییان و ویژگیهای فردی آنان (درآمد، سن، سواد)
۱۲۹	جدول (۴-۲۷): بررسی ارتباط بین توانمندی روستاییان و عوامل جغرافیایی
۱۳۱	جدول (۵-۱): رگرسیون دو متغیره.
۱۳۲	جدول (۵-۲): رگرسیون چند متغیره برای انتخاب مدل مناسب.
۱۳۳	جدول (۵-۳): رگرسیون چند متغیره برای تبیین مهم‌ترین متغیرهای مستقل.
۱۳۴	جدول (۵-۴): رگرسیون چند متغیره برای انتخاب مدل مناسب.
۱۳۴	جدول (۵-۵): رگرسیون چند متغیره برای تبیین مهم‌ترین متغیرهای مستقل.
۱۳۵	جدول (۵-۶): نتیجه آزمون ضریب همبستگی پیرسون.
۱۳۸	جدول (۵-۷): رگرسیون چند متغیره.
۱۳۹	جدول (۵-۸): ضرایب رگرسیون چند متغیره.

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۴۲	نمودار (۱-۲): مدل تحلیلی تحقیق
۵۳	نمودار (۱-۳): شاخص‌های حرارتی منطقه مورد مطالعه
۵۴	نمودار (۲-۳): رطوبت نسبی منطقه مورد مطالعه
۵۵	نمودار (۳-۳): بارندگی ماهیانه در منطقه مورد مطالعه
۶۲	نمودار (۴-۳): روند تحولات جمعیتی روستاها در منطقه مورد مطالعه
۶۶	نمودار (۵-۳): ترکیب سنی جمعیت در منطقه مورد مطالعه
۸۸	نمودار (۴-۱-): توزیع سنی پاسخگویان
۸۹	نمودار (۲-۴): توزیع میزان تحصیلات روستاییان مورد مطالعه
۹۴	نمودار (۳-۴): میانگین عوامل سیاسی در منطقه مورد مطالعه
۹۶	نمودار (۴-۴): توزیع فراوانی عوامل اجتماعی- فرهنگی در منطقه مورد مطالعه
۱۰۰	نمودار (۵-۴): میانگین سرمایه اجتماعی ساختاری در منطقه مورد مطالعه
۱۰۲	نمودار (۶-۴): میانگین گویه‌های متغیر بعد شناختی سرمایه اجتماعی در منطقه مورد مطالعه
۱۰۴	نمودار (۷-۴): توزیع فراوانی توانمندی اقتصادی روستاییان در منطقه مورد مطالعه
۱۰۷	نمودار (۸-۴): میانگین توانمندی سیاسی روستاییان در منطقه مورد مطالعه
۱۰۹	نمودار (۹-۴): میانگین توانمندی اجتماعی- فرهنگی روستاییان در منطقه مورد مطالعه
۱۳۴	نمودار (۱-۵): مدل رگرسیون عملکرد مدیریت روستایی و سرمایه اجتماعی

فهرست نقشه‌ها

صفحه	عنوان
۱۳	نقشه شماره ۱-۱ : موقعیت روستاهای مورد مطالعه در دهستان اترک
۴۷	نقشه شماره ۱-۳ : موقعیت منطقه مورد مطالعه در استان خراسان شمالی
۵۰	نقشه شماره (۲-۳): موقعیت توپوگرافی منطقه مورد مطالعه
۵۱	نقشه شماره ۳-۳ : سازندهای زمین‌شناسی منطقه مورد مطالعه
۶۰	نقشه شماره ۳-۴ : توزیع فضایی جمعیت روستاهای مورد مطالعه
۶۸	نقشه شماره ۳-۵ : وضعیت سواد روستاهای مورد مطالعه
۷۴	نقشه شماره ۳-۷ : وضعیت خاک‌های زراعی در منطقه مورد مطالعه
۱۱۰	نقشه شماره ۴-۱ : توزیع فضایی متغیر سرمایه اجتماعی در منطقه مورد مطالعه
۱۱۰	نقشه شماره ۴-۲ : توزیع فضایی متغیر عوامل مدیریت در منطقه مورد مطالعه
۱۱۲	نقشه شماره ۴-۳ : توزیع فضایی متغیر توانمندسازی در منطقه مورد مطالعه

مقدمه :

تجربیات شش دهه برنامه‌ریزی در ایران از یکسو و تحولات اقتصادی، اجتماعی علمی و اکولوژیکی از سوی دیگر ایجاب می‌کند که با رویکرد عقلانیت انتقادی و نگرش توسعه پایدار با آسیب شناسی مدیریت توسعه روستایی در ایران حرکت و راهبردها را با توجه به میثاق‌های ملی و از جمله قانون اساسی روشن نماییم. این حرکت مدیریتی را در سطوح سرزمینی اقتضا می‌کند که عملکرد آن بیشینه سازی رضایتمندی و پایداری است. چنین حرکتی در سطح ملی و کلان به لحاظ داشتن منافع جمعی و حقوق جمعی و سرزمینی از وظایف حاکمیتی دولت‌ها به شمار می‌رود، در این راستا در سطح دولت‌ها تغییر اساسی در نظام‌های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و نهادی در سطح فعالیت و فضایی از جمله فضای روستایی ضروری است تا کارآمدی، کارایی، قدرت تطابق و ظرفیت نوسازی و بازسازی و نوآوری و کارآفرینی توأم با عدالت و پایداری را افزایش دهد. چنین انتظاراتی در سطح تصمیم‌گیری‌های کلان به ویژه توسط دولت‌ها دگرگونی و تغییر در اهداف، انگیزه‌ها، مسوولیت‌ها، ساختار قدرت، فرهنگ و ... را به عنوان یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر مطرح می‌سازد تا بتواند با مدیریت دارای قابلیت تطبیق با چالش‌های غیرقابل پیش‌بینی پیش رو در توسعه روستایی ایران وظایف حاکمیتی خود را در این مورد به خوبی انجام دهد. (مجموعه مقالات دومین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی، ۱۳۸۸، ۶).

بدون شک میسر شدن پیشرفت در هر یک از زمینه‌های توسعه‌ای مستلزم حضور آحاد مردم در روند توسعه است. در سطوح محلی این امر امکان‌پذیر نیست مگر آنکه روحیه مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی به شکلی مدرن در قالب تشکلهای غیردولتی NGO ها و نهادهای مدنی در بین مردم رواج داده شده و همه مردم در رسیدن به توسعه همه جانبه دلسوزانه خود را دخیل نمایند. به سرانجام رسیدن این امر خطیر بر عهده مدیریت روستایی است. با این نگرش در تحقیق حاضر به بررسی نقش مدیریت روستایی در توسعه درون‌زای روستاهای دهستان اترک شهرستان مانه و سملقان می‌پردازیم که در ۵ فصل تدوین شده است:

در فصل اول: کلیات تحقیق شامل بیان مسئله تحقیق، ضرورت تحقیق، سوالات تحقیق، فرضیات تحقیق و اهداف تحقیق، روش تحقیق مشکلات تحقیق و کلید واژه‌ها مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل دوم: شامل مبانی نظری تحقیق است.

فصل سوم: در جهت شناخت محدوده مورد مطالعه به شناخت و بررسی ویژگی‌های طبیعی، اقتصادی و انسانی بخش مانه دهستان اترک و روستاهای نمونه پرداخته شده است.

فصل چهارم: به تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق پرداخته است.

در فصل پنجم: به جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از یافته‌های تحقیق و نیز آزمون فرضیات مطرح شده و در نهایت به ارائه پیشنهاداتی در راستای اهداف و نتایج تحقیق پرداخته شده است.

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- طرح مساله :

اگر مدیریت را فرایند سازماندهی و هدایت جامعه از طریق شکل دهی به سازمانها و نهادهای دست اندر کار برای اداره جامعه بدانیم که توان این سازمانها و نهادهای ابزارهای تأمین هدفهای جامعه قلمداد شود هدفهایی که مردم آنها را با توجه به خواستهها و امکانات موجود خود ترسیم کردهاند در بر گیرد، بنابراین موفقیت و شکست هر نهاد در دستیابی به اهداف و انجام وظایفش متکی به مدیریت آن است. روستا نیز به عنوان یک سازمان فضای زیست - فعالیت از آن مستثنی نیست. (دومین همایش ملی مدیریت و فرهنگ جهادی، ۱۳۸۴، ۲۰).

در سالهای اخیر برخی از کشورهای جهان سوم که در برنامههای توسعه خود با موفقیت روبرو نشدند به باز اندیشی و تجدید نظر در برنامهها و دستاوردهای جامعه خود بر آمدند تا دلایل عدم موفقیت خود را در یابند، یکی از مهمترین دلایلی که به آن دست یافتند این بود که آنان توسعه درون را که بر طبق مشارکت مردم صورت گرفته باشد نادیده گرفته بودند. در برنامههای کشور ما نیز فقدان توسعهای درون زا با برنامههایی که مردم در آن مشارکت داشته باشند و دولت تنها نقش هدایتی آن را بر عهده گیرد به خوبی مشهود است، بنابراین اهداف توسعه تنها در همان کاغذها، ابلاغیه و بخشنامهها باقی ماند. روستاییان آن را نشناخته و نپذیرفتند و از خود ندانستند و در آن مشارکت نکردند، کار گزاران نیز به دلیل مواجهه با چنین موانعی خود نیز عملاً بعد از مدتی کار را رها کردند. مشارکت مردم از نظر مدیران و کارگزاران دولتی تنها به معنی پرداخت برخی از هزینهها توسط مردم تأویل شد این امر موجب آن شد که روستاییان مشارکت را واژه‌ای با ظاهری خوب که درصدد است جیبشان را به طریقی خالی کند بنگرند و در نتیجه بزرگترین سرمایه ذهنی و انسانی را دولت در چنین برخورد اولیه غیر صحیحی از دست داد. حال اگر درصدد باشیم توسعه مشارکتی را دوباره در جامعه روستایی ترویج کنیم با موانعی بیش از گذشته مواجهیم. کارگزاران دولت می‌بایست به گونه‌ای رفتار کنند که روستاییان نه در شعار بلکه در عمل دریابند که مشارکت بهانه‌ای برای سرگرم کردن روستاییان ساده دل نیست. (احمدی علی آبادی، ۱۳۸۴، ۵۳).

امروزه با آشکار شدن و پی بردن به اثرات منفی برنامه ریزی متمرکز نگرش برنامه ریزان نسبت به مدیریت و برنامه ریزی روستایی تغییر یافته، پیامد این تغییر گرایش به استفاده از نیروهای مردمی در فرایند تصمیم سازی و برنامه ریزی است که به عنوان نمونه می توان به انتخاب شوراهای اسلامی محلی و دهیار از ساکنین خود روستا اشاره نمود. شوراهای روستایی و دهیاران به دلیل موقعیت و وابستگی که به مردم روستا دارند می توانند نقش برجسته ای در جلب مشارکت مردم روستا ایفا نمایند اما داستان شوراها در ایران با ناکامی همراه بوده است.

ساختار مدیریت جدید روستایی که مبتنی بر مشارکت مردم در امور و برنامه ریزی از پایین به بالا است به دلایل متعدد از جمله بومی نشدن و مداخله گسترده دولت و ... نتوانسته است به طور کامل مشکلات روستاهای امروزی را برطرف سازد. در اینجا است که می بینیم در مشکلات امروزی جوامع روستایی معمولاً معادله توسعه در اکثر اجتماعات روستایی فاقد ابعاد اجتماعی است و وظیفه سرمایه اجتماعی افزودن این بعد به آن می باشد.

بدون شک میسر شدن پیشرفت در هر یک از زمینه های توسعه ای مستلزم حضور آحاد مردم در روند توسعه است و این امکان پذیر نیست مگر آنکه روحیه مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی به شکلی مدرن در قالب تشکل های غیردولتی NGO ها و نهادهای مدنی در بین مردم رواج داده شود و همه مردم در رسیدن به توسعه دلسوزانه خود را دخیل نمایند. به سرانجام رساندن این امر خطیر بر عهده مدیریت روستایی است.

هر جامعه ای برای دستیابی به توسعه ای موفق، پایدار و درونزا، نیازمند مدیریتی نیرومند است که در آن به مشارکت به عنوان زیر بنا نگریده شود و به مردمش فرصت آن را دهد که توسعه جامعه خویش را تحقق بخشند. دیویس در این زمینه معتقد است: "فعالیت های مدیریتی تا زمانیکه نیروی انگیزش افراد توسط مدیریت به حرکت در نیاید و افراد در جهت تحقق هدفها هدایت نشوند، از حد پيله های فرو رفته در خواب زمستانی فراتر نخواهد رفت."

با توجه به مطالب بالا سؤالات تحقیق حاضر عبارتند از:

۱- چرا مدیریت روستایی نتوانسته است مشارکت روستاییان را در فرایند توسعه جلب کند؟ نقش شوراهای دهیاریها در جلب مشارکت روستاییان و توسعه درونزای روستاهای منطقه مورد مطالعه (هستان اترک) چیست؟

۲- آیا توانمندسازی اجتماعات محلی می‌تواند رویکرد مناسبی در جهت تحقق توسعه‌ی درونزای روستایی باشد؟

بنابراین پژوهش حاضر در جهت بررسی نقش مدیران روستایی در جلب مشارکت روستاییان و دستیابی به توسعه‌ی روستایی و نیز ارائه رویکرد توانمندسازی به عنوان رویکرد مناسب به معرفی مهمترین دلایل توفیق یا عدم توفیق مدیران (شوراهای دهیار) در جلب مشارکت مردم در فرایند توسعه یعنی سرمایه اجتماعی و توانمندیهای روستاییان می‌پردازد. به عبارتی نگارنده دو عامل سرمایه اجتماعی و توانمندیهای روستاییان را به عنوان مهمترین عوامل مؤثر در میزان مشارکت روستاییان مطرح می‌نماید. با این فرض که مدیرانی موفق قلمداد می‌شوند که بتوانند در جامعه به تولید و توسعه سرمایه اجتماعی بیشتر نائل گردند و این فرض که توانمندسازی در کنار موضوع سرمایه اجتماعی از طریق کاهش میزان محرومیتها (فقر، آسیب پذیری، بی‌قدرتی و ضعف) و افزایش تواناییها یکی از عوامل کلیدی در میزان مشارکت مردم است.

۱-۲- ادبیات تحقیق:

برای انجام هر پژوهش ضروری می‌نماید از دیگر تحقیقات انجام شده در آن زمینه مطلع باشیم و از روشها و یافته‌های آنها به نحو احسن استفاده نماییم و از سوی دیگر دوباره کاری و یا موازی کاری نکنیم؛ لذا با توجه به این مسئله تحقیقات انجام گرفته در زمینه مدیریت روستایی مورد مطالعه قرار گرفته و برای نمونه چند مورد ذکر شده است:

دکتر مهدی طالب (۱۳۷۱)؛ در اثر خود به نام **مدیریت روستایی در ایران**، به شناسایی مدیریت روستا در گذشته و حال و مطالعه نقش سازمانهای مختلف ذیربط در امور توسعه و عمران روستایی پرداخته است. ایشان بر اساس مطالعات انجام شده درباره وضع موجود و نقش سازمانهای مختلف

در ادره امور روستاها و سیاست بخشی عمل کردن و... توصیه نموده امور مربوط به روستا در چهار گروه فعالیتی مورد توجه قرارگیرد: فعالیتهای کشاورزی به معنای اعم؛ فعالیتهای سیاسی - اجتماعی؛ امور عمرانی و بهسازی؛ امور مربوط به اختلافات و دعاوی حقوقی میان روستاییان و بین زوجین. شوراها و دهیار نمی توانند هر چهار وظیفه را در روستا اجرا نمایند زیرا وظایف شوراها و اسلامی ابعاد مختلفی دارد که ماهیتاً با هم سازگار نیستند، مثلاً در برخی موارد جنبه تصویبی دارند و در مواردی جنبه اجرایی و ...

محمد رضا رضوانی (۱۳۸۷)؛ مقدمه ای بر برنامه ریزی توسعه روستایی در ایران، ضمن تحلیل نارساییهای موجود در نظام برنامه ریزی روستایی ایران، بهبود مدیریت توسعه روستایی در ایران را مرتبط با نظام مدیریت توسعه کشور دانسته و بیان نموده که توسعه مدیریت کلان کشور می تواند زمینه بهبود مدیریت توسعه روستایی را فراهم نماید.

علیرضا حمیدیان (۱۳۸۶)؛ در رساله دکتری با عنوان "مدیریت روستایی و نقش آن در توسعه روستایی شهرستان سبزوار" ساختار مدیریت روستایی را از دیدگاه نوسازی مورد بررسی قرار داده، لذا در این راستا از نظریه خرده فرهنگ دهقانی راجرز جهت تحلیل موضوع استفاده کرده است. او در این بررسی نتیجه می گیرد که ساختار و رفتار مدیریت روستایی یکی از موانع عمده توسعه روستایی است و در چنین شرایطی مدیریت روستایی نه می تواند بستر ساز و گرداننده نوسازی باشد و نه قادر به فراهم کردن زمینه های مشارکت فعال روستاییان برای پیشرفت است.

عبدالهیان و همکاران (۱۳۸۴)؛ در مقاله ای تحت عنوان "اندازه گیری عملکرد مدیریت روستایی در ایران بر اساس عوامل تأثیرگذار بر فرایند مدیریت روستاهای ایران" با طراحی فرمول اندازه گیری عملکرد مدیریت روستایی، ابزاری را برای سیاستگذاران مدیریتی در روستاها فراهم نموده اند تا با کاربرد این ابزار بتوان اصلاح لازم را در حوزه ضعفهای نظام مدیریت روستایی ایجاد کرد.

مسعود مهدوی (۱۳۸۴)؛ در مقاله ای با عنوان "دهیارها تجربه ای دیگر در مدیریت روستاهای ایران" ضمن بررسی مسائل مدیریتی در ایران و تبیین چگونگی تشکیل دهیارها، نقاط قوت و ضعف آنها را مورد تجزیه تحلیل قرار داده است. یافته های تحقیق حاکی از آن است که فعالیتهای